

KOSZULA (181) *sb f*

koszula (178), **kosula** (2), **kasula** (1), [**kasuła**, **kazuła**]; *kosula RejPos*; *koszula* : *kosula CiekPotr* (1 : 1); *koszula* : : *kasula BielKron* (18 : 1).

-o- (178), -ó- (2); -o- : -ó- *Mącz* (7 : 2); ◇ *ka-* (1), [**kã-**]; *końcowe a jasne*.

sg N koszula (33). ◇ *G koszule* (12). ◇ *A koszulę* (49). ◇ *I koszulą* (3). ◇ *L koszuli* (21). ◇ *pl N koszule* (1), [**kasuły**]. ◇ *G koszul* (11). ◇ *D kasul(o)m* (1). ◇ *A koszule* (33). ◇ *A sg a. A pl koszule* (4). ◇ *I koszulami* (2). ◇ *L koszulach* (2). ◇ *du A (cum nm) koszuli* (9) *ZapWar* 1542 nr 2559, *LibMal* 1544/87 [2 r.], 1545/97v, 106, 1547/137, 1550/151, 152, 1552/169.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. Szeroka odzież okrywająca niemal całe ciało, stanowiąca albo jedyny ubiór albo będąca częścią stroju, noszona bezpośrednio na ciele; strojnieszka, widoczna spod wierzchniego ubioru często pięknie i bogato zdobiona na przodzie, wokół szyi oraz na rękawach haftem, naszyciami, krezą itp.; *indusium Murm, Mymer*¹, *BartBydg, Mącz, Calep, Cn*; *interula BartBydg, Mącz, Calep, Cn*; *camisia BartBydg, Cn*; *tunica Mącz, Cn*; *subucula Calep, Cn*; *castula Mącz*; *hypodytes Calep* (178) : *Murm* 154; *Mymer*¹ [31²]; *Indusium, interula, camisia, cossulya BartBydg* 74, 74; *FalZioł* V 65 [4 r.]; *GlabGad* L; *pobral* [...] *myecz dwye siekiercze dwye kossuly y trzy lemyeshe ZapWar* 1542 nr 2559, 1524 nr 2300, 1527 nr 2534, 1542 nr 2556; *fyall yufz był zgrzedy kóffulie trzy y fchath ynnych nyewye wyelye LibMal* 1546/112v; *Item kóffulie pacholku yednemu wpradze vkradl thą fşam fchodziell LibMal* 1550/153v; *kupila foby trzi Lokczie plothna na kófchulie LibMal* 1552/172, 1543/75, 76, 1544/78, 79, 86v (58); *GroicPorz* aav; *Czemu Mnifzy chodzą w kápících/ w trepkách/ w powroziech/ kofzul nienofzą KrowObr* 133, 61v; *Láncuchy y fzątá fie ná nim bárzo pstrzyłá/ A ná fpodku kofzulá bárzo brudna byłá. RejWiz* 39, 54v, 94v, 105; *RejFig* A5v [3 r.], Bh7v, Dd3v [2 r.]; *SZátá piękna/ kofzulá/ pofciel/ Koń vbrány/ To też może policzyć miedzy rofkofzámí. RejZwierz* 135, 140; *Kfiążetá y zacnieyfzy máią kofzule fubtelne iáko iedwab BielKron* 450v; [*posłali królowi*] *dáry/ tho ieft/ kofzulę Hifzpañńskim dżiałem wyfzywaną Iedwabiem á Złotem/ y ine rzeczy. BielKron* 451v; *Arábowie* [...] *zbroy ná fobie nie máią tylko w kofzulach/ á wielkim pędem fie potykáią BielKron* 456, 260v, 420v, 453v, 456, 458 [2 r.] (13); *Canabinum indusium, Konopna kofzulá. Mącz* 33a; *Effilatun, Obłogá Bramá/ W[y]fziwanie ná kofzuli álbo infzem odzieniu Mącz* 127a, 169b [3 r.], 173b, 469a; *rozebrawfy fie do kofzule/ gorzey fkoczył/ niż poki fkakał w kábacie GórnDworz* C8v; *HistRzym* 107 [6 r.], 107v [4 r.], 108 [2 r.], 108v [2 r.]; *BielSat* Dv, D2; *HistLan* C3, C3v; *RejZwierc* 17, 67v, 95v, 133 143v, 176v, 177, 274; *Wmłodości fuknie fwoie y kofzule vbogim dawał. SkarŻyw* 496 marg, 496, 527; *ReszList* 163, 168, 172; *kazał go [cesarz chłopa opilego] dworzáńńkim chłopiętom* [...] *w kofztownym łóžu połóżyć/ oblokfwy go w biálą á cienką kofzulę WerGość* 245, 217, 245 [2 r.]; *BielRozm* 24, 25; *Hypodytes – Wełnianka, fpodnią kofzulá Calep* 495a, 529a, 556a, 1023 [2 r.]; *KmitaSpit* C3v; *mam sioftrę fwoię dáć zá cię* [...] *Niefpráwić iey namnieyfzey rzeczy, bez lat, koful? CiekPotr* 51; *KlonWor* 72.

W charakterystycznych połączeniach: koszula konopna, lniana (2), *z płaskonek, sukienna, wełniana* (2); *koszula cienka* (4), *piękna, poczesna* (2), *subtelna, wyszywana* (4).

Przysłowia: Tunica pallio prior, Proverbium, Blifzła kofzszulá niżli fuknia Mqcz [273]d; *CiekPotr* 86.

Gdzie fuknia nie doftála/ kofzulą nádftawił *BielSat* D3v [*idem*] *BielRozm* 29.

Wyrażenia: »koszula ciasna [= *obcisła*]« [szyk 1 : 1] (2): vczynila łobye łtegołz plothna Gyełka trzi y do czwarthego łtharego rąkavi y koffulyą czyałna, dwye łciercze, y dwa cząpcza. *LibMal* 1544/91v, 1552/170.

»koszula od gołego ciała« (2): nákladł łobie w zánádrá kámyczkow zá kofzulę od gołego ciáálá/ á zwierzchu miał s fukniey lanke dwoifitą *BielKron* 420 [*idem*] *WerGośc* 217.

peryfr. »w jednej, jedno w koszuli« = *prawie nago, bez majątku* (4 : 2): [*Lukierda króla Przemysława*] profiła áby ią w iedney kofzuli do do mu odełłał/ á okrucieńftwá nád nią nie działáł *BielKron* 368, 362, 369, 405v; vciekał iedno w kofzuli s pogorzáłego miáftá *RejZwierc* 67v, 146.

»nędna koszula« (2): Coźci pomogło łrebro/ což pomogło złoto [...] Kiedy cie mizerna łmierć ták chlufnęła kofá/ Leżyłz w nędzney kofzuli/ á to inłzy niołá. *RejWiz* 83v, 87.

»odziemna niewiełcia koszula« = *dolna część dwuczęłciowej koszuli (tzw. kombinowanej)* (1): Castula, Palliolum quo puellae nudae infra papillas praecigebantur [...] Odziemna niewiełcia kofzulá. *Mqcz* 40c.

»wąska koszula« (1): iáko cie widzą táko cie máia: á tego nędznego widzenia iedno do iutrá/ á potym iedno defzczká á wálka kofulá zołthánie *RejPos* 316.

Zestawienie: »koszula koleńska« = *koszula z bardzo cienkiego i cenionego płótna kolońskiego* (2): Czapniczka ma trzi koffulie Colienskye a dwye prołthe. *LibMal* 1554/ 192v, 1544/79.

W przen (1) :

Wyrażenie: »nabliższa koszula« = *ciało* (1): Oni z tego łię rádowáli mowiac: á co nam idzie omáietność/ y tey nabliżłzey kofzule/ to ielt ciáł náłzych dla Pána náłzego Iezuła Chryłtuła odłtápiem łchęciá rádzi. *SkarŻyw* 130.

a. *Najprostsze odzienie mnichów; włosienica; colobium, interula monachorum linea curta absque manicis, lebiton, lebitonarium Cn* (4) : Mnifzy bes tzapek/ bes botow/ bes łfukien chodzili/ tylko łie w grube kofzule obłotzyli. *KrowObr* 137, B; *SkarŻyw* 311.

W porównaniu (1): [*w klasztorze*] Kopicza/ Powroz/ moy vbior A Koffula yakoby Wor *RejKup* t8v.

2. *Płaszczyk, zwierzchnia suknia noszona na zbroi* (1) : Laena – Kofsulia na zwierzchnie łzati abo na zbroię obliczoná. *Calep* 578a.

3. *Część stroju liturgicznego* (2) :

a. *U żydow* (1) : odział Biłkupá w koffulę łniáną [*vestiuit pontificem subucula linea*]/ á opáłał go páfem/ á ná to obłokł go w łukniá z iedwabiu modrego/ á ná wierzch Humeráł włóżył *Leop Lev* 8/7.

b. *U chrzełcijan: ornat lub dalmatyka [casula – ornat Murm 129, Mymer¹ 7, BartBydę; ornat kapłański – casula Cn]* (1) : [ktore [*bluźnierstwo*] ludkom prołtym [*papieź*] cukruie owemi łwemi dzwony owemi obrázy/ vbiorzy/ hańbámi (chciáłem rzecz) álbámi komżámi kazułámi Ornaty Dálmuciami Rokietámi/ Infulámi/ Kurwaturámi Krzyżmi *KrowObraz* N2v; Zołtał teź przebor łzat/ łpofobem Żydowłkim/ łá ony ornathy rozmáite/ iákich y v Żydow nie było/ Dálmátyki/ Calfuly/ Rewerendy/ Komże/ Cáppy/Kápice *GrzegRozdział* L4.]

Szereg: »kasula albo dalmatyka« (1): Pás áby był na cztery pálce fzeroki [...] od ktorego też troki máią wifiec subtylnie plecione ná doł dla pocźciwości kápłánfkiey. Ná tych zálie będzie fzáta ozdobna [...] z rękawy y z nagłowkiem/ z rofpory ná bocech (thę zową Poderis/ podobna ku náfzym dzifiefzym Káfulom álbo Dalmátykom) *BielKron* 34.

Synonimy: **1.a.** *włosienica, włosieniec, włosień.*